

Ontwikkelen vanuit expertise

“De startende leraar”

Inhoudsopgave

0. Inleiding	2
1. Inductie, voor wie?	4
2. Wat is inductie?	4
3. Wat is een professionele leergemeenschap (PLG)?	5
4. Hoe gaan we te werk in de PLG's?	6
5. Aan welke eisen moeten inductiearrangementen voldoen?	7
6. Wanneer is een inductiearrangement geslaagd?	7
7. Wat doet de projectleiding?	8
8. Welke rol speelt flankerend onderzoek in dit project?	8
9. Wat is het verplichte ICALT- instrument?	9
10. Literatuur	11
11. Jaarplanning	12
12. Namen en emailadressen van alle projectmedewerkers	13
13. Deelnemende scholen/ Indeling PLG's	15
14. Namen en emailadressen deelnemende scholen 2014-2015	16

Toelichting cover: vanuit delen één geheel maken

0. Inleiding

Beginnende docenten op school verdienen een goede begeleiding in de eerste jaren dat ze lesgeven. Veel scholen hebben dan ook een begeleidingsaanpak of inductiearrangement ontwikkeld waardoor startende docenten zich kunnen ontwikkelen tot kundige docenten die met plezier voor de klas staan. De verschillen tussen de aanpakken van scholen zijn echter groot en de kwaliteit ervan verschilt.

Daarom heeft OC&W in 2014 een subsidie beschikbaar gesteld om optimale inductiearrangementen te ontwikkelen en te implementeren in alle scholen. De overheid hoopt hiermee de kwaliteit van het onderwijs te vergroten en de uitval onder beginnende docenten terug te dringen.

Aan de Nederlandse Universitaire Lerarenopleidingen (ULO's) en de lerarenopleidingen van de technische universiteiten (TULO's) is gevraagd om samen met diverse hogescholen driejarige inductiearrangementen te ontwikkelen, die aan vooraf gestelde kwaliteitseisen moeten voldoen. De lerarenopleidingen werken elk in hun eigen regio, met een eigen aanpak en focus, binnen een door OC&W vastgesteld kader (zie hiervoor paragraaf 5). In de regio Zuid-Holland werken het Iclon (Leiden), de TULO (Delft) en HR (Rotterdam) samen aan dit project.

De focus van het Iclon, TULO-Delft en HR ligt in dit project op **samenwerking** met de scholen zelf en op **maatwerk**. Ten eerste willen we succeservaringen met inductie van begeleiders en opleiders op scholen én lerarenopleidingen gebruiken en bestaande expertise bundelen. Ten tweede richten we ons op arrangementen op maat, waarbij scholen zelf bepalen aan welke onderwerpen ze willen werken. Veel scholen hebben immers al ervaring met het begeleiden van startende docenten; en omdat er veel variatie is in schoolprogramma's en schoolorganisaties, is een begeleiding-op-maat het meest effectief.

Samen "ontwikkelen uit expertise" is dus niet alleen de naam, maar vooral het motto van het project. De bestaande expertise in scholen en opleidingen willen we samen gebruiken, onderzoeken, ontwikkelen, uitbreiden, verbeteren en evalueren.

Om hierbij optimaal maatwerk én samenwerking te realiseren, hebben we gekozen om in **professionele leergemeenschappen** (afgekort als PLG's) te werken. Een veel gebruikte Engelse term hiervoor is Communities of Practice (CoP). In zo'n leergemeenschap kunnen BOSsen van verschillende scholen samen met opleiders bepalen wat ze willen onderzoeken, leren, ontwikkelen en hoe ze dat gaan doen, afgestemd op de behoeften van de eigen schoolsituatie.

In dit werkdocument is informatie verzameld om vanaf augustus 2014 in zes PLG's aan de slag te kunnen gaan. Mis je informatie of heb je vragen, neem dan contact op met één van de inhoudelijk coördinatoren van het project, Wilma Kruithof of Jeannette den Ouden (zie paragraaf 12).

De ontwikkelgroep,
Martin Bruggink (TULO)
Maarten Bruns (adviseur)
Celine Manschot (HR)
Jeannette den Ouden (Iclon)

1. Inductie, voor wie?

Beginnende docenten vormen een diverse groep in de school. Sommige beginners komen rechtstreeks als bevoegd docent van de opleiding, anderen krijgen al een voorlopige aanstelling op school voordat zij bevoegd zijn. Er zijn zij-instromers en docenten die beginnen op een school nadat zij al enkele jaren elders voor de klas hebben gestaan.

Veel beginners ervaren in de eerste jaren van hun onderwijscarrière hindernissen. Problemen zijn bijvoorbeeld de hoge werkbelasting, onvoldoende steun van de sectie, het gevoel dat meegebrachte expertise en nieuwe inzichten niet gehoord en gezien worden, ordeproblemen, onbekendheid met de mores van de schoolorganisatie etc. Dit leidt tot gevoelens van overbelasting en tot uitval van docenten.

Het project zoals dat door OC&W wordt bekostigd, richt zich op de groep **beginnende docenten in de eerste drie jaar nadat zij hun bevoegdheid hebben behaald**. Uiteraard staat het de deelnemende BOSsen in ons project vrij om een inductiearrangement voor de school te ontwikkelen waarvan **alle** beginnende of startende docenten profiteren. Wel moeten we ons houden aan de eis van een driejarig traject en aan het landelijk vastgestelde kader (zie paragraaf 5).

2. Wat is inductie?

Inductie is een ander woord voor het begeleiden en opleiden van leraren in de eerste jaren dat zij op een school werken. De overheid heeft bepaald dat de inductieperiode om echt effectief te zijn drie jaar moet duren. De inductieperiode is bedoeld als brug tussen de lerarenopleiding en een leven-lang-leren. Een effectief, inspirerend, goed geïmplementeerd inductiearrangement bevordert niet alleen het functioneren en welzijn van beginnende docenten, maar ook het leerklimaat in de school.

Een effectief **inductiearrangement** omvat dan ook tenminste de volgende onderdelen en aspecten:

- Een overzicht van de doelen en eindtermen van het arrangement, zowel gericht op de begeleiding en opleiding van beginnende docenten als op de school als lerende organisatie
- Een beschrijving van de taken en verantwoordelijkheden van alle betrokkenen (bijvoorbeeld begeleiders, secties, directie, mentoren)
- Een profielbeschrijving van BOSsen, vakcoaches en mentoren
- Een beschrijving van de relatie tussen de doelen, eindtermen en aanpak van het inductiearrangement en het professionaliseringsbeleid van de school

- Een effectief communicatieplan, dat bijdraagt aan informatievoorziening voor alle betrokkenen en draagvlak in de school
- Een plan voor kwaliteitsborging en kwaliteitszorg
- Een driejarig programma van opleiden en begeleiden van beginnende docenten met ruimte voor differentiatie
- Een programma voor het professionaliseren van diverse begeleiders op school met ruimte voor differentiatie (BOSsen, vakcoaches, secties)
- Een concrete uitwerking van het inhoudelijk kader voor inductiearrangementen zoals dat door de overheid is vastgesteld (zie paragraaf 5)

3. Wat is een professionele leergemeenschap?

Om de inductiearrangementen te ontwikkelen, werken vertegenwoordigers van de scholen (BOSsen of vakcoaches) samen in Professionele Leergemeenschappen (PLG' s). Een PLG bestaat uit ongeveer 10 deelnemers die allen ervaring hebben in het begeleiden van beginnende leraren.

Kenmerken van een PLG zijn:

- de deelnemers bepalen zelf de onderwerpen die zij willen onderzoeken, ontwikkelen, verfijnen etc.
- diversiteit van de deelnemers is een voorwaarde: op basis van verschillende kennis en ervaringen worden nieuwe kennis en aanpakken ontwikkeld
- kennis van externe experts wordt ingezet indien nodig (maar niet op voorhand)
- in de bijeenkomsten wordt gewerkt met een vaste, eenvoudige structuur volgens de drieslag exploreren, condenseren en maken (dit wordt in de bijeenkomsten toegelicht)
- elke bijeenkomst resulteert in één of meer producten die “gedeeld” kunnen worden (denk aan blogs, filmpjes, stappenplannen, scenario's, draaiboeken, onderdelen van beleids- of visiestukken etc.)
- tussen de bijeenkomsten door werken de deelnemers van de PLG's verder aan de ontwikkeling van het inductiearrangement op hun eigen school

4. Hoe gaan we te werk in de PLG's?

Binnen een PLG ontwikkelen de deelnemers **ieder voor hun eigen school** een driejarig inductietraject. Indien wenselijk wordt gedurende het jaar ook gewerkt aan de professionalisering van de deelnemers om het arrangement daadwerkelijk te kunnen uitvoeren/ begeleiden. Daartoe kunnen er naar behoefte extra workshops of korte trainingen worden gevolgd, door de deelnemers van de PLG's zelf of door andere betrokkenen in de scholen. Te denken valt aan workshops over feedback geven, over specifieke begeleidingsaanpakken etc.

De deelnemers komen gedurende één schooljaar **tien keer** bij elkaar. De bijeenkomsten duren drie uur en vinden wisselend plaats op de deelnemende scholen. Halverwege en aan het eind komt de gehele groep in **twee werkconferenties** bij elkaar om uit te wisselen. Zie hiervoor de jaarplanning.

Een PLG wordt gedurende één jaar gefaciliteerd en bekostigd vanuit het project en begeleid c.q. ondersteund door twee **PLG- begeleiders**. Deze twee PLG-begeleiders zijn zelf werkzaam bij één van de opleidingsinstituten (Iclon, HR, TULO) of zij werken als BOS bij één van participerende scholen. De PLG-begeleiders hebben in het voorjaar van 2014 een cursus PLG begeleiden gevolgd. In het schooljaar 2014-2015 zullen de PLG-begeleiders in de vorm van intervisie verder professionaliseren.

Deelname aan een PLG wordt vanuit het project bekostigd. Voor iedere deelnemer aan een PLG is een urenvergoeding beschikbaar van 30 uur. Aan de directies van de deelnemende scholen is gevraagd hier 30 uur aan toe te voegen voor activiteiten in de school die voortvloeien uit de PLG's. In totaal hebben alle deelnemers dus **60 uur** per deelnemer om het inductiearrangement te ontwikkelen.

De inhoudelijke coördinatoren van het project, Wilma Kruithof en Jeannette den Ouden (Iclon) ondersteunen en monitoren de PLG's en organiseren intervisiebijeenkomsten voor de PLG- begeleiders. Zij zijn ook verantwoordelijk voor de organisatie van eventuele extra professionalisering, mocht daar in de PLG's behoefte aan zijn.

5. Aan welke eisen moeten inductiearrangementen voldoen?

OC&W heeft een landelijk, gemeenschappelijk kader vastgesteld waarin de eisen zijn geformuleerd waaraan een inductietraject moet voldoen. Hoewel de scholen dus vrij zijn om eigen inductiearrangementen te ontwikkelen, moeten deze tenminste voldoen aan de volgende inhoudelijke aspecten:

- a. Verminderen van de werkdruk van beginnende leraren
- b. Enculturatie (dat is het ingroeien en zich thuis voelen in de school)
- c. Inductie als basis voor doorgaande professionalisering
- d. Gestructureerde aanpak voor begeleiding in de klas (observatie en feedback)
- e. Intervisie met peers
- f. Persoonlijke mentor als begeleider (kan bijvoorbeeld een BOS, vakcoach of sectiegenoot zijn)

Deze aspecten of criteria zijn breed geformuleerd. In de PLG's kunnen de deelnemers onderzoeken en vaststellen wat de concrete invulling van deze vijf inhoudelijke criteria praktisch inhoudt.

6. Wanneer is een inductiearrangement geslaagd?

Een inductiearrangement is geslaagd wanneer het voldoet aan bovenstaande eisen, een programma voor drie jaar omvat en wanneer de onderdelen die in paragraaf 2 zijn genoemd in het arrangement zoveel mogelijk en passend bij de eigen schoolsituatie zijn verwerkt.

Aan het eind van het schooljaar 2015 zullen de projectleiders, Willem van der Wolk en Martin Jacobs, de ontwikkelde inductiearrangementen evalueren en toetsen aan de geformuleerde eisen (inhoudelijke eisen, duur e.d.) Het spreekt voor zich dat de arrangementen in de ontwikkelfase tussentijds regelmatig in de PLG's besproken worden. De eindbeoordeling komt dus niet 'uit de lucht' vallen. Ook de adviseurs kunnen op verzoek tussentijds een kritische blik werpen op de producten.

7. Wat doet de projectleiding?

De projectleiding is integraal verantwoordelijk voor het verloop en de resultaten van het project, zowel inhoudelijk als financieel en voor de verslaglegging daarvan. Voor het project is een stuurgroep ingericht waarin vertegenwoordigers op directieniveau van scholen en opleidingen zitting hebben waaraan de projectleiding verantwoording aflegt over het verloop van het project. De stuurgroep functioneert ook als 'critical friends'.

De projectleiding onderhoudt het contact met de schoolleiders van de deelnemende scholen over het verloop van het project. Het bezoeken van de deelnemende scholen maakt hier deel van uit.

De projectleiding beoordeelt ook de arrangementen zoals die door de deelnemers voor hun scholen worden opgeleverd (zie ook paragraaf 6).

Daarnaast onderhoudt de projectleiding contacten met externe partijen zoals OC&W en de collega's van de andere BSL-projecten die in het hele land worden uitgevoerd o.a. om waar mogelijk tot landelijke afstemming te komen.

8. Welke rol speelt flankerend onderzoek in dit project?

Het project Begeleiding Startende Leraren biedt een interessante mogelijkheid om onderzoek op het gebied van docentprofessionalisering uit te voeren. De focus van het onderzoek richt zich op de begeleiders van de startende leraren en niet op de startende leraren zelf. Uit recent onderzoek blijkt dat de leerdoelen van meer ervaren docenten vaak betrekking hebben op het begeleiden van beginnende leraren en het is interessant om na te gaan hoe deze ontwikkeling plaatsvindt (Louws et al, in voorbereiding).

In het flankerend onderzoek bij dit project staat daarom de volgende onderzoeksvraag centraal:

Hoe veranderen begeleiders van startende leraren in scholen door het ontwikkelen en uitvoeren van inductiearrangementen in de context van professionele leergemeenschappen

Deze vraag hebben we opgesplitst in 4 deelvragen:

- 1) Hoe veranderen de (kennis en) opvattingen van begeleiders van startende leraren door het ontwikkelen en uitvoeren van inductiearrangementen in de context van een PLG?
- 2) Hoe veranderen de begeleidingsvaardigheden van begeleiders van startende leraren door het ontwikkelen en uitvoeren van inductiearrangementen in de context van een PLG?
- 3) Hoe veranderen de motivatie/job satisfaction en self efficacy van begeleiders van startende leraren door het ontwikkelen en uitvoeren van inductiearrangementen in de context van een PLG?
- 4) Op welke wijze draagt het werken in een PLG bij aan de professionele ontwikkeling van begeleiders van startende leraren?

Het onderzoek bestaat uit twee delen: een kleinschalige kwalitatieve vergelijkende case studie en een vragenlijststudie. Voor het kwalitatieve deel willen we een aantal begeleiders van startende leraren observeren en interviewen naar aanleiding van gevoerde begeleidingsgesprekken. Ook zullen we bijeenkomsten van een aantal PLG's observeren om meer zicht te krijgen op de omgeving waarin begeleiders samen werken aan hun professionalisering t.b.v. de begeleiding van startende leraren. Mogelijk lukt het om verschillen in ontwikkeling van de PLG's te koppelen aan de verschillen tussen de begeleiders van startende leraren.

Om vraag 4 te kunnen beantwoorden zullen we een vragenlijststudie doen naar de opvattingen over het begeleiden van startende leraren, motivatie/job satisfaction en self efficacy. We zullen deelnemende begeleiders vragen daartoe aan het begin en het eind van het schooljaar een vragenlijst in te vullen.

Voor het schooljaar 2014-2015 vragen we alle begeleiders van startende leraren die deelnemen aan een PLG aan het begin en het einde van het schooljaar een vragenlijst in te vullen. Daarbij zullen een aantal begeleiders van startende leraren benaderd worden om deel te nemen aan de kwalitatieve case study.

9. Wat is het verplichte ICALT- instrument?

OC&W heeft de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) opdracht gegeven om onderzoek te verrichten over de effectiviteit van inductiearrangementen. Alle Nederlandse scholen die participeren in het project ontvangen voor iedere startende leraar (dat wil zeggen: voor beginners die vanaf het behalen van hun bevoegdheid¹ maximaal twee jaar op school werken op het startmoment van deelname van de school aan het project) een vergoeding voor begeleiding van € 2000,- op voorwaarde dat de school en de startende docenten deelnemen aan dit onderzoek.

De RUG heeft voor dit onderzoek een instrument ontwikkeld dat de effectiviteit van inductie meet: het ICALT-instrument. Met dit instrument wordt het functioneren van de beginnende docent in de klas systematisch geobserveerd en beschreven. Het instrument wordt ook gebruikt voor feedback en als basis voor bijvoorbeeld ontwikkelingsplannen. Scholen die deelnemen aan dit ICALT-project zijn verplicht observaties te doen van beginnende docenten aan de hand van het ICALT-instrument.

In de eerste twee PLG bijeenkomsten worden de deelnemende BOSsen geïnformeerd over het gebruik van het ICALT- instrument. Zij kunnen vervolgens zelf en indien nodig vakcoaches etc. informeren over de juiste toepassing van het instrument.

---

¹ Het betreft dus collega's die op of na 1 september 2012 hun bevoegdheid hebben behaald

Om na te gaan of de begeleiding van startende leraren oplevert wat het project beoogt, onderzoekt de RUG in opdracht van OC&W:

- de daadwerkelijke implementatie van inductie in de scholen
- de kwaliteit van pedagogisch-didactisch handelen van beginnende leraren, zowel naar het oordeel van getrainde leraren als in de ogen van de leerlingen
- aspecten in het gedrag van beginnende leraren die leerlingen als inspirerend en motiverend ervaren
- het gevoel van bekwaamheid en ervaren stress in de ogen van de beginnende leraar zelf

Scholen die meedoen aan het project verplichten zich tot het:

- leveren van contactgegevens van schoolcontactpersonen en beginnende leraren aan de RUG aan het begin van het schooljaar
- meewerken aan zowel de afname van observaties van beginnende leraren als van vragenlijsten, zoals het Icalt-instrument
- toezien op het ordentelijk verzamelen van gegevens van observatoren (BOSsen en/of vakcoaches), beginnende leraren en leerlingen en deze data tijdig aanleveren aan de RUG.

Scholen die hebben voldaan aan bovenstaande voorwaarden kunnen aanspraak maken op de genoemde subsidie. Daarvan wordt 50% bij deelname uitgekeerd en 50% na inlevering van de onderzoeksgegevens.

Uitgesloten van de effectmeting zijn dus:

- leraren die niet bevoegd zijn
- leraren die meer dan twee jaar geleden hun bevoegdheid hebben behaald
- leraren in opleiding (dio's/lio's)
- leraren die een tijdelijke vacature vervullen (inductiearrangement duurt immers 3 jr.)
- niet-gediplomeerde zij-instromers.

10. Literatuur

Admiraal, W., Lockhorst, D., & Pol, J. van der. (2012). An expert study on a descriptive model of teacher communities. *Learning Environments Research*, 15, 345-361.

Borko, H., Jacobs, J. & Koellner, K. (2010). Contemporary approaches to teacher professional development. In: E. Baker, P. Peterson and B. McGaw (Eds.), *International Encyclopedia of Education, 3rd Edition* (deel 7, pp. 548-555). Oxford: Elsevier Scientific Publishers.

Caspersen J. & Raaen, F.D. (2014). Novice teachers and how they cope. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 20. DOI:10.1080/13540602.2013.848570

Helms-Lorenz, M., Slof, B. & Vermue, C.E. (2012). Beginning teachers' self-efficacy and stress and the supposed effects of induction arrangements. *Educational Studies*, 38(2).

Ketelaar, E., Koopman, M., Den Brok, P.J., Beijaard, D. & Boshuizen, H.P.A. (2013). Teachers' learning experiences in relation to their ownership, sensemaking and agency. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 20(3), 314-337.

Knapp, M.S. (2003). Professional Development as a Policy Pathway. *Review of research in education*, 27, 109-157.

Little, J.W., Wong, N., Shinohara, M. & Daehler, K. (2010). *Learning Science for Teaching: An Investigation of Facilitator Preparation and Practice*. Paper presented at the AERA conference 2010, Denver.

Louws, M., Veen, K. van, Meirink, J.A. & Driel, J.H. van (in preparation). Teachers' professional learning goals in relation to teaching experience.

Ministerie van OC&W m.m.v. Van de Grift, W., Beijaard, W., van Joolingen, W. & Helms-Lorenz (2013). *Begeleiding van beginnende leraren in het beroep. Raamplan voor regionaal te starten projecten*.

11. Jaarplanning PLG's 2014-2015

Alle bijeenkomsten zijn op donderdag van 14.30-17.30 (of als het wenselijk is eerder of later op de middag; kan per PLG worden besloten).

Plaats: op deelnemende scholen en wisselt per keer.

25 september	PLG 1 (inclusief instructie Icalt-observatie)
16 oktober	PLG 2 (inclusief instructie feedback Icalt-observatie)
20 november	PLG 3
11 december	PLG 4
15 januari	PLG 5
29 januari	Werkconferentie: 14.00 - 17.00 Iclon, Leiden
12 februari	PLG 6
19 maart	PLG 7
16 april	PLG 8
21 mei	PLG 9
11 juni	PLG 10
2 juli	Eindconferentie 14.00 -17.00 Iclon, Leiden

12. Namen en E-mailadressen van alle projectmedewerkers

Stuurgroep

Hans Timmermans, rector Alfrink College	tim@alfrink.nl
Henk Ordelman, rector CSG de Populier	hordelman@depopulier.nl
Annechien Verkade, rector Rijnlands Lyceum Sassenheim	a.verkade@rijnlandslyceum.rls.nl
Joop Grimm, directeur Penta College CSG locatie Godfried Richter	j.grimm@penta.nl
Martin Jacobs, TULO	m.a.f.m.jacobs@tnw.tudelft.nl
Rob Elgershuizen, directeur RO,	r.c.m.elgershuizen@hr.nl
Annemarie Thomassen, ICLON, hoofd afdeling VO	j.m.h.thomassen@iclon.leidenuniv.nl
Willem van der Wolk, projectleider	wolk@iclon.leidenuniv.nl

Projectleiding

Willem van der Wolk (Iclon)	wolk@iclon.leidenuniv.nl
Martin Jacobs (TULO)	m.a.f.m.jacobs@tnw.tudelft.nl

Coördinatie Onderzoek

Jacobiene Meirink	meirink@iclon.leidenuniv.nl
-------------------	--

Inhoudelijke Coördinatie

Wilma Kruithof (Iclon)	w.m.kruithof@iclon.leidenuniv.nl
Jeannette den Ouden (Iclon)	jouden@iclon.leidenuniv.nl

Inhoudelijke Ontwikkeling

Martin Bruggink (TULO)	m.bruggink@tudelft.nl
Jeannette den Ouden (Iclon)	jouden@iclon.leidenuniv.nl
Wilma Kruithof (Iclon)	w.m.kruithof@iclon.leidenuniv.nl
Heleen Lieve (HR)	h.c.lieve@hr.nl

Secretariële Ondersteuning

Daniela Michiels van Kessenich

d.v.m.michiels.van.kessenich@iclon.leidenuniv.nl

PLG-begeleiders

Jan Philip van Mourik

j.vanmourik@penta.nl

Maria van Loon

mvl@wolfert.nl

Leontien van den Berg

l.vandeberg@rijnlandslyceum-rls.nl

Annet Burgers

aburgers@online.nl

Shera Gerber

s.gerber@scalacollege.nl

Niels de Bruin

n.d.bruin@fioretti.nl

Myra Warmer

mwar@davinci-leiden.nl

Martin Bruggink (TULO)

m.bruggink@tudelft.nl

Heleen Lieve (HR)

h.c.lieve@hr.nl

Jacqueline den Draak (HR)

j.c.den.draak@hr.nl

Wilma Kruithof (Iclon)

w.m.kruithof@iclon.leidenuniv.nl

Jeannette den Ouden (Iclon)

jouden@iclon.leidenuniv.nl

Adviseurs

Gaby Holtgreffe

gholtgreffe@depopulier.nl

Alette Boone

aboone@depopulier.nl

Maarten Bruns

maartenbruns@gmail.com

13. Deelnemende scholen / Indeling PLG's

Groep A (Regio Rotterdam)

**Jan Philip van Mourik
& Jacqueline den Draak**

10 Bossen

Penta College Hoogvliet (1)
Penta College Oude Maas (1)
Thorbecke VO, Prinsenlaan(1)
Thorbecke VO, Tattistraat (1)
Gemini College (2)
Wolfert van Borselen (2)
Lyceum Ypenburg (2)

Groep B (Regio Rotterdam)

**Maria van Loon
& Heleen Lieve**

9 Bossen

Penta College Jacob van Liesveldt (1)
Penta College Molenwatering (1)
SG Spieringshoek (1)
LIFE College (1)
Groen van Prinstererlyceum (1)
Melanchton (2)
Praktijk College (1)
SG Helenium (1)

Groep C (Den Haag/Leiden)

**Shera Gerber
& Wilma Kruithof**

10 Bossen

Maris College (2)
Hofstad Lyceum (1)
Da Vinci Lammenschans (2)
Zandvlietcollege (1)
Rijnlands Sassenheim (2)
Wellantcollege (2)

Groep D (Den Haag/Leiden)

**Annet Burger
& Jeannette den Ouden**

9 Bossen

Veurs Lyceum (1)
Edith Stein College (2)
Rijnlands Oegstgeest (1)
Bonaventura Marienpoel (1)
Scala College (1)
Bonaventura Burgravenlaan (1)
Leonardo da Vinci (2)

Groep E (Den Haag/Leiden)

**Leontien van den Berg,
Marjolein Vermeulen
& Martin Bruggink**

11 Bossen

Alfrink College (2)
VMBO Maasland (1)
CSG De Populier (1)
Bonaventura Boerhaave (1)
Bonaventura Schoolbaan (1)
Haags Montessori Lyceum (2)
Fioretti College (2)
Floracollege (1)

Groep F (Den Haag/ Leiden)

**Niels de Bruin
& Myra Warmer**

10 Bossen

Rijswijks Lyceum (2)
Adelbert College (2)
Da Vinci College (2)
Gymnasium Sorghvliet (2)
Maris College (2)

14. Namen en E-mailadressen Bossen deelnemende scholen 2014-2015

	School	Bossen in PLG	Email adres
1	Hofstad Lyceum	Ed Hamwijk Kim Jansen	hmw@hofstadlyceum.nl inn@hofstadlyceum.nl
2	Veurs Lyceum	Elmar Caspers	csp@veurslyceum.nl
3	Adelbert College	Jasper Hardeman Charlotte van der Ham	nah@adelbert.nl gsm@adelbert.nl
4	Alfrink College	Monique van Mourik Jeroen van Es	mou@alfrink.nl esj@alfrink.nl
5	Rijswijks Lyceum	Rob de Ruiter Randy Swidder	ruj@rijswijkslyceum.nl swi@vanvredenburgcollege.nl
6	Lyceum Ypenburg	Yvonne van der Paardt Jet van Houten	prd@lyceumypenburg.nl htn@lyceumypenburg.nl
7	Maris College	Femke van Zeijl Sanne Roes Patricia Themps Petra Oosterhaven Annet Burgers	f.vanzeijl@mariscollege.nl s.roes@mariscollege.nl p.themps@mariscollege.nl p.oosterhaven@mariscollege.nl a.burgers@mariscollege.nl
8	Da Vinci College	Marie José van der Voort Helen Regensburg	mjvdv@davinci-leiden.nl hreg@davinci-leiden.nl
9	Leonardo College	Sijtje de Wolf Silvia van Leeuwen	swol@davinci-leiden.nl slee@davinci-leiden.nl
10	Da Vinci Lammenschans	Elles Tisseur Marjorie Zierikzee	etis@davinci-leiden.nl mzie@davinci-leiden.nl
11	Fioretti College	Jeanine Levenbach Paul Heemskerk	j.levenbach@fioretti.nl p.heemskerk@fioretti.nl
12	Het Rijnlands Lyceum Sassenheim	Cokkie Kloeze Moniek van Dijk	c.kloeze@rijnlandslyceum-rls.nl m.vandijk@rijnlandslyceum-rls.nl
13	Thorbecke Voortgezet Onderwijs Prinsenlaan	Roeland Boot	r.boot@tvo-rotterdam.nl

14	Thorbecke Voortgezet Onderwijs Tattistraat	Inge Martina	imartina@tvo-rotterdam.nl
15	Wolfert van Borselen Scholengroep	Danny Schuilwerpe Sheila Cooper	dsc@wolfert.nl sco@wolfert.nl
16	SG Helinium	Sjoerd Hoekstra	Hoes@helinium.nl
17	Penta College Hoogvliet	Gerard de Groot	g.degroot@penta.nl
18	Penta College Oude Maas	Jacqueline vd Horst	j.vanderhorst@penta.nl
19	Penta College Jacob van Liesveldt	Jan Posma	jl.posma@penta.nl
20	Penta College Scala Molenwatering	Hans van Hofwegen	h.vanhofwegen@penta.nl
21	Melanchton Business School	Ingrid Nicodem	inicomem@melanchthon.nl
22	Melanchton Bergschenhoek	Erik van Idsinga	evidsinga@melanchthon.nl
23	CSG De Populier	Peter van Eijk	pveijk@depopulier.nl
24	Scala College	Mark Musch Shera Gerber	m.musch@scalacollege.nl s.gerber@scalacollege.nl
25	Zandvliet College	Marjoleine Vermeulen Inger Oldemans	vmm@zandvlietcollege.nl old@zandvlietcollege.nl
26	Praktijk College Brielle en Spijkenisse	Ingrid de Jong	l.deJong@praktijk-college.nl
27	Groen van Prinstererlyceum (Lentiz onderwijsgroep)	Petra Dunweg	PDunweg@lentiz.nl
28	LIFE College (Lentiz onderwijsgroep)	Annemarie Verhaagen	AVerhaagen@lentiz.nl
29	VMBO Maasland (Lentiz onderwijsgroep)	Sandra Bolkenbaas	sbolkenbaas@lentiz.nl

30	Floracollege (Lentiz onderwijsgroep)	Vera Vis	vvis@lentiz.nl
31	Wellantcollege	Nanny Loning Carlo Overwijk	n.loning@wellant.nl c.overwijk@wellant.nl
32	SG Spieringshoek	Dymphke Elshof	d.elshof@spieringshoek.nl
33	Haags Montessori Lyceum	Jeanette Houwink ten Cate Rik Struiksma	ho@hml.nl sr@hml.nl
34	Gemini College Lekkerkerk	Ronald Corstanje Wim van Zoest	rcorstanje@geminicollege.nl wvanzoest@geminicollege.nl
35	Edith Stein College	Thom Waltman Guillaume Rossouw	t.waltman@edithsteincollege.nl g.rossouw@edithsteincollege.nl
36	Gymnasium Sorghvliet	Edwin van der Horst Nynke Sietsma	ho@gymnasium-sorghvliet.nl
37	Bonaventura Marienpoel	Geertje van Hoek	g.vanhoek@bonaventuracollege.nl
38	Het Rijnlands Lyceum Oegstgeest	Dorothe Gerdes Sjaak Fonville	d.gerdes@rijnlandslyceum-rlo.nl s.fonville@rijnlandslyceum-rlo.nl
39	Bonaventura Schoolbaan	Ad Hoeboer	a.hoeboer@bonaventuracollege.nl
40	Bonaventura Boerhaave	Corinne vd Kraan	c.vanderkraan@bonaventuracollege.nl
41	Bonaventura Burggravenlaan	Niels Hooijmans	n.hooijmans@bonaventuracollege.nl

